

Punainen valta Kuhmalahdella

Sisällissodan rintamalinjan muodostuessa, helmikuun alussa 1918, jäi suurin osa Hämettä punaisten haltuun. Kansanvaltuuskunnan helmikuun 1. päivänä tekemän päätöksen mukaan korkein paikallinen hallintovalta kussakin kunnassa oli siirtynyt sos.dem. kunnallisjärjestölle ja lääneissä sos.dem. piirijärjestöille.¹⁴⁸

Punaisten joukot olivat majoittuneet Kuhmalahdelle melkein heti sodan alussa, ollen paikkakunnalla aina maaliskuun lopulle saakka jolloin valkoiset valtasivat pitäjän. Helmi-maaliskuussa kunnan alueella oli majoittuneena yli 1 000 punakaartilasta. Naapurikuntien Eräjärven, Längelmäen, Sahalahden ja Pälkäneen punakaartilaiden lisäksi Kuhmalahdella oli punaisten joukkoja ainakin Hämeenlinnasta, Valkeakoskelta, Lempäälästä, Tottijärveltä, Vihdistä, Kiskosta, Viialasta, Sääksmäeltä ja Kangasalta. Joukot olivat sijoittuneet aluksi pääasiassa Vehkajärvelle, mutta levittäytyivät myöhemmin myös Vehkapuntarin, Tervaniemen ja Pohjan kyliin. Punaisten esikunta toimi aluksi Tervaniemen kylässä Simo Hietalan torpassa, siirtyen sieltä Vehkapuntariin Yli-Hinkkalan taloon, missä punaisten johtokeskus olikin pääosan sota-ajasta sijoitettuna.¹⁴⁹ Punaisten Kuhmalahden alarintaman johto sijoittui vastakkaiselle puolelle maantietä Rauhalahden taloon Puntarin kylässä.¹⁵⁰

Sota-aika oli työntäyteistä esikunnalle. Yksi suurimpia tehtäviä oli muonituksen järjestäminen joukoille. Pakko-otot suoritettiin sen mukaan kuin taloissa oli ruokatarpeita. Se jolla oli vähän, siltä otettiin vähän ja jolla oli runsaasti, sitä myös verotettiin sen mukaan. *“Viljaa he ottivat talojen aitoista, mitä tarvitsivat, mutta kyllä he ottivat pienemmistäkin paikoista ... Elukoita he teurastivat talojen navetoista, että lihantarve tuli tyydytetyksi.”* Huomattavan raskaasti kerrotaan verotetun K.A. Lehtisen omistamaa Tervaniemen Mattilaa. Talosta vietiin melkein kaikki irtain omaisuus. Lisäksi pahimmin ryöstettyihin kuuluivat myös Vehkapuntarin Ala-Hinkkala, poliisikonstaapeli K.W. Sipilän asunto Pohjassa ja Rantalan talo Vehkajärvellä. Kuhmalahden kirkkoherra **K.F. Saarenmaa** toteaa, että *“ryöstöt olivat jatkuvia, kukin joukko taloon tullessaan jahtasi karjaa ja otti mitä parasta irti sai ja hävitysvimmassa särkein huonekaluja ym. esineitä.”* Aivan päätöntä ryöstäminen ei aina ollut kun se tapahtui esikunnan määräyksestä. Huomattaessa, että Vehkapuntarin sonniyhdistyksen kantakirjasonni oli määrätty teurastettavaksi, määräys päätettiin peruuttaa.¹⁵¹

K.V. Kaukovallan mukaan elintarvikeasiain hoito punaisten vallassaan pitämässä osassa Hämeen lääniä oli sodan aikana suorastaan kurja. Edes välttämätöntä elintarvikehuoltoa ei kyetty järjestämään, minkä seurauksena tulivat erilaiset ryöstöt ja pakko-otot. Pakko-otot eivät rajoittuneet pelkästään elintarvikkeisiin, vaan Vehkajärven taistelun alettua mukaan otettiin myös pakolla hevosia ajajineen kuljettamaan joukkoja. Punaisten joukkoja oli Kuhmalahdella noin seitsemän viikkoa vakituisesti majoitettuna. Elintarvikkeet kuten viljavarat ja särvin aineet hupenivat suuresti *“ryöstöjen ja hulikaanimaisen mellastuksen aiheuttaman tilanteen vallitessa”*. Kun elintarvikkeita oli suhteellisen hyvin saatavilla, ei niitä säästely, vaan punaisten taholta elettiin niin kuin viimeistä

---

¹⁴⁸ Raitio 1996, 287

¹⁴⁹ Raitio 1996, 287 sekä Lahtinen 2001, 15

¹⁵⁰ Lahtinen 2001, 15

¹⁵¹ Raitio 1996, 287-288

päivää. Muistelmien mukaan osalle punakaartilaisista ryöstämään pääsy näytti olevan pääasia, eikä varsinainen sodankäynti.¹⁵²

Punaiset perustivat Kuhmalahdelle sodan aikana oman elintarvikelautakunnan, johon kuului ainakin torppari Simo Hietala. Punaisten keittiö toimi sodan aikana Pohjan kylän Maijalassa, jossa he kävivät syömässä. Tarvittavan ruoan takavarikoijina ja ryöstöjen tekijöinä toimivat paikkakunnan omien miesten lisäksi etupäässä muualta tulleet runsaslukuisat joukot. Pauli Sipilän kertomuksen mukaan näitä olivat erityisesti Vihdin, Hämeenlinnan ja Valkeakosken punakaartilaiset. Hyvin onnistuneilta ryöstöretkiltä saatettiin palata majapaikkoihin ympäri päissään ”hirveästi meluten ja riidellen”.¹⁵³

Helmikuun 20 päivänä 1918 Vehkajärven Osuuskaupan hallituksen kokouksen aiheuttivat uudet vallanpitäjät heille ominaisella tavalla. Valkeakosken ”Järjestyskaarti” vaatii näet hallitusta kokoon ja esittämään liikkeen raha- ynnä muut varat ja edelleen kutsumaan Osuuskunnan kokousta kokoon, joten voitaisiin päättää liikkeen omaisuuden luovuttamisesta heidän käytettäväkseen. Tähän ”omaisuuden luovuttamiseen” ilman kokouksen päätöstä ”Järjestyskaarti” jo ryhtyikin, mutta kapteeni Kalmin pojat tasan viikkoa myöhemmällä aiheuttivat ”Järjestyskaartille” vähän muutakin miettimistä, joten liikkeen omaisuuden ”luovuttaminen” heiltä unohtui. Täten säästyi liikkeen omaisuuden täydellinen tuho, vaikka suuri osa tästä joutuikin jo ryöstettäväksi.¹⁵⁴

Kuhmalahden punakaartin komppanianpäällikkönä oli Heikki Ketonen Pohjasta. Puntarinlahdella nähtiinkin toisinaan hänen johdolla harjoituksissa rintamajoukkoja jopa useita satoja miehiä kerrallaan Ketosen komentaessa ”käännös halkopinoon päin” tai ”käännös Vesi-Siurolle päin”. Vasta sodan alettua Kuhmalahden punakaarti järjestettiin lopullisesti, jaettiin eri osastoihin ja hankittiin riittävästi aseita. Salaisia harjoituksia oli jo pidetty, mutta ilman aseita. Plutoonan päällikköinä toimivat paikkakuntalaisista **Toivo Alhainen** ja tykistön toimintaa johti sodan loppuvaiheessa Ilmari Elonen.¹⁵⁵

Punaisten Kuhmalahden alarintaman johto oli aluksi valkeakoskelaisen 39-vuotiaan sekatyömiehen **Kustaa Estlinin** johdossa 23.-26.2. Sen jälkeen hän johti Valkeakosken kaartia kaatumiseensa 10.3.1918 saakka. Hänen jälkeensä rintamaa johtivat 27-vuotias sekatyömies **Lambert Grönroos** Viialasta noin 28.2.-10.3. ja tämän jälkeen 42-vuotias kirvesmies **V.A. Kreander** Vihdistä 14.-20.3. Hän joutui johtotehtäviin sopuisuudestaan ja maltillisuudestaan huolimatta lähinnä vanhan väen aliupseerina. Kaikilla heillä oli takanaan hieman sotilaskoulutusta, joko venäjän armeijassa tai Suomen vanhassa sotaväessä. Heistä ainoastaan Kreanderilla oli aliupseerikoulutus ja hän toimi Kuhmalahden rintaman päällikkönä sen päättymiseen saakka.¹⁵⁶

Perusjoukkona punakaartilla oli jalkaväki. Punakaartiin otettiin aluksi vain yhdistysten ja ammattiosastojen jäseniä, mutta sodan kuluessa tästä oli luovuttava. Houkuttimena oli yleisesti maksettavan hyvän palkan lisäksi huono työtilanne ja elintarvikepula. Punakaartilaisille maksettiin paremmin kuin teollisuustyömiehille.¹⁵⁷

---

¹⁵² Raitio 1996, 288

¹⁵³ Raitio 1996, 288

¹⁵⁴ Seppälä 1933, 12

¹⁵⁵ Raitio 1996, 288

¹⁵⁶ Raitio 1996, 288-289 sekä Lahtinen 2001, 15

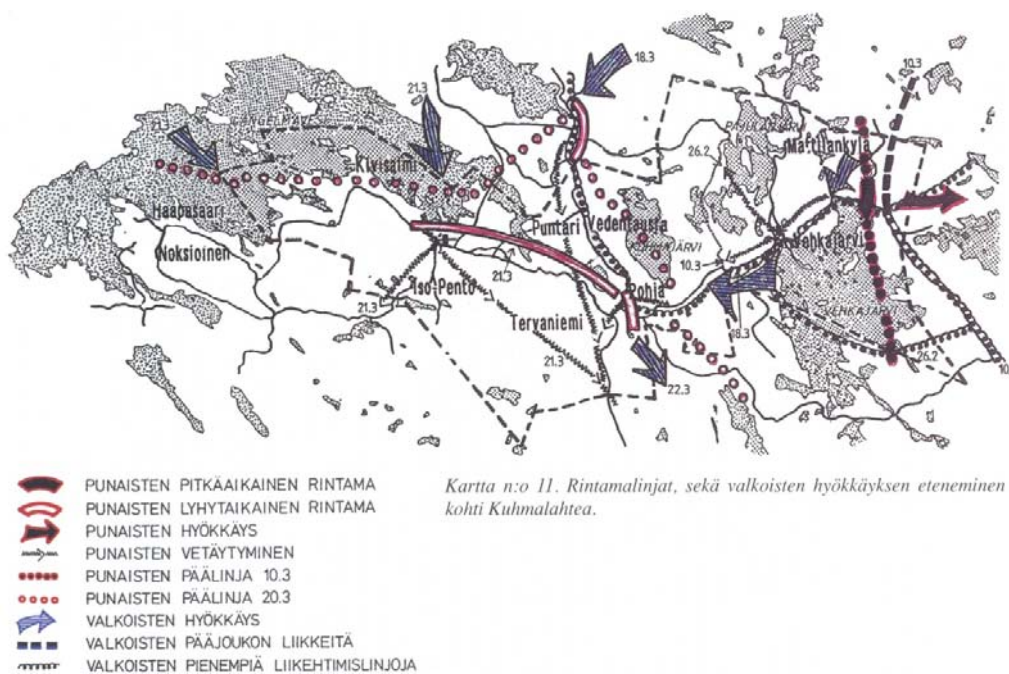
¹⁵⁷ Raitio 1996, 289

Punakaartilaiset ryhtyivät jo heti sodan alussa varsin tarkkoihin varotoimenpiteisiin, pitäen sotilaallisista syistä, vallassa pitämillään alueilla, yllä tiukkaa kulkulupajärjestelmää vartioiden teitä, siltoja, rautateitä ja muita avainkohteita. Siviileille määrättiin ulkonaliikkumiskielto kello 9 jälkeen illalla. Lisäksi taloista käytiin takavarikoimassa kaikki vanhatkin aseet.¹⁵⁸

Punaisten kokonaisstrategian kannalta Kuhmalahdelle sijoitettujen joukkojen pääasiallinen tehtävä oli suojata Tamperetta Kuhmoisten suunnasta odotetuilta hyökkäyksiltä.

Lyhennelmä **S.E. Salmisen** kertomuksesta kuvatkoon osaltaan, mitä oli asua punaisten miehittä-mässä pitäjässä: *“Ensimmäiset kaartilaiset tulivat Kivisalmin Eerolaan laskiaistiistaina illan suussa. Joukon johtaja irroitti ensitöikseen puhelimesta kuulotorven ja otti sen haltuunsa. Sen jälkeen hän vaati oletettuja aseita luovutettavaksi. Talosta löytyi ainoastaan käyttökeltoton haulikko. “Vieraat” poistuivat Eerolasta, mutta jäivät yöksi Kivisalmiin. Salminen kuului kunnan elintarvikelahtakuntaan, joka oli sopinut seuraavana päivänä viljalähetyksen Tampereelle toimitettavaksi. Hän lähti aikaisin aamulla työpaikalle ja ehti osuuskaupasta soittaa varoituksen muutamille maanviljelijöille, joiden tiesi olevan pahemmin uhattuna.*

*Kun lahtakunta oli aloittanut jyvien mittaamisen, astui aittaan kymmenkunta aseistettua miestä. Tiukasti kysyttiin, mihin olin kätkenyt matkapuhelimen, jota käytettiin linjojen korjauksessa ja jollaisen oli kerrottu minulla olevan. Joukon johtaja huomasi Salmisen taskussa mykkyrän ja väitti siellä olevan revolverin. Tarkastuksessa löytyi kuitenkin vain evääksi otettu kuiva leivän kannikka. Tilanne alkoi olla uhkaava, mutta silloin elintarvikelahtakunnan jäsen, paikkakunnan punaisten johtomies Simo Hietala alkoi Salmisen ihmeeksi rohkeasti ja reippaasti häntä puolustaa. Verraten rauhallisesti neuvoteltua tilanne laukesi. Kenttäpuhelimien piilopaikka kerrottiin ja annettiin hevonen tämän vaarallisen esineen hakemiseksi”.*¹⁵⁹

Kuva 4. Rintamalinjat, sekä valkoisten hyökkäyksen eteneminen kohti Kuhmalahtea.¹⁶⁰

¹⁵⁸ Raitio 1996, 289

¹⁵⁹ Lahtinen 2001, 16

¹⁶⁰ Raitio 1996, 298